

Dr. Húvös Ferenc emlékének

Dr. Molitorisz Pál

Jázmin fakul, illannak illatok,
És eltűnsz, mint a hulló csillagok.
(Omar Khajjám – Sziklay Andor fordítása)

Gondolatok életről, halálról

A szarvasi temetők régi parcelláiban járva filozofikus gondolatok lepik meg az embert. A düledező síremlékek, a jeltelen sírok hepehupái közt járva, a még megmaradt öreg fejfák, sírkövek feliratait betűzgetve képzeletünkben a letűnt, évtizedekkel, évszázadokkal ezelőtti világ elevenedik meg, kerül szinte karnyújtásnyi közelségbe. Száll-száll, tovaszáll az idő, vissza sose tér – gondolja ilyenkor az ember tünődve, s elmélázgat életről, halálról, sorsról, az emberi lét okáról, értelméről, az ember porszem voltáról a nagy mindenségben.

Gyekiczki Judit, † 1922, Újtemető

A generációk között. A nagycsaládokban többnyire három nemzedék élt együtt, s a hosszú téli esteken, vagy a közösségi alkalmak során az öregek szívesen meséltek a régi dolgokról, sorsukról, örömeikről és szenvedéseikről, de a szüleiktől, nagyszüleiktől hallottakról is. A fiatalok nemcsak az előttük járók életét ismerték meg, de más kárán okulva tapasztalatokat szereztek, magatartás mintákat sajátítottak el, s ez megkönnyítette az életben való eligazodásukat.

Az Idő (az egyidejűség) meghatározó szerepének jelentőségét emeli ki Szabó Lőrinc is a *Kortársak* c. versében:

*A sírból mi közünk hozzád örök Jövendő?
Teneked, ami volt, mind semmi és egyenlő.*

*Az igazi haza az Időé, nem a Földé.
Az Időből halunk ki mind,
az Időből, amely hazánk fölött hazánk lett
új s nagyobb közösség szerint.*

*Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven;
s tetszik, nem tetszik, látni kell:
ellenségünkkel is közelebb sors köt össze,
mint azután majd bárkivel.*

A halál titkát költők, filozófusok kísérelték meg kifürkészni. Montesquieu filozófus, író és gondolkodó mondta: *aki belátja, hogy az élettől megválni nem szerencsétlenség, annak semmi sem szerencsétlenség többé az életben.* Valóban, minden olyan kicsinyes és súlytalan, ha a halálra gondolunk. Felismerhetjük, hogy voltaképpen semmi sem olyan fontos az életben, mint ahogy hiszszük olykor, s alig van olyan baj, ami miatt bánkódni érdemes. (Talán még a halálunk sem az, voltaképpen hétköznapi dolog, az „élet” megy tovább nélkülünk.) Hasonlóképpen vélekedett *Montaigne* francia író és moralista, aki Esszéiben a következő gondolatot fogalmazta meg: *A halál megvetése erény, az emberek lelkének nyújtott legnagyobb jótétemény. Boldog nyugalommal édesíti meg életünket, csendet teremt bennünk...*

Az élővilágban hatalmas erővel érvényesül az egyed életosztóne, de egyedül az embert terheli az elmúlás tudata. Az embernek a halálhoz való viszonyát nehezíti, hogy fogalmat alkotott a halálról, s azt félelmetesnek, elfogadhatatlannak tartja. Nem mer szembenézni az elmúlás gondolatával, pedig az élet és a halál a természet rendje szerint elválaszthatatlanul összetartozik. *Ki békén tud meghalni, boldog ember az* – írja *Horatius*. A bölcs a halálra nem irtózáttal gondol, hanem a törvényszerűségébe való derűs beletörődéssel. Ehhez a vélekedéshez áll közel a hedonista etikát hirdető görög *Epikurosz* halálfilozófiája is: *a halál semmit sem jelent számunkra, mert minden jó és minden rossz az érzékelésben van, a halál pedig az érzékelés megszűnté.* (Igen, valójában nem a halál, hanem a halálhoz vezető út félelmetes, ha szenvedéssel jár.) A paraszti társadalmak halálfelfogása prózai. A mindennapok gondjával küszködő szarvasi parasztember is nyugodalmasan, már-már közönyösen ítélte meg a halált. Az életrealitás ösztönével kerekedett fölé, lázadás nélkül vette tudomásul az élet és a halál szükségképpeni összetartozásának törvényét.

Megtapasztalhattuk, hogy a hozzánk közelálló halálával magunk is kevesebbek leszünk, a veszteség rádöbbsent minket az élet különös értékére; de a világ e téren is egyensúlyban van: az élet végességének tudata nem kérdőjelezi meg az élet szeretetét, örömet, szépségét.

Ady sorai ötlenek az eszembe. Nála a halál többnyire jó barát, vagy izgatottan várt, messziről érkező szerető képében jelenik meg. *Ne féljete; – írja – ha szerettek, nincs elmúlás.* *Ady*, a Halál rokona, a víg halálról ír, számára nem ijesztő rémkép a halál, amilyenek többnyire ábrázolni szokták; a szerelem, a szeretet ropant erejében hitt, s ezt állította szembe az elmúlással:

*Olyan mindegy, mint szeretünk
Olyan mindegy, csókunk mi fajta,
Olyan közeli a Halál
S olyan nagyszerű győzni rajta.
(Biztató a szerelemhez)*

*Fölpattant, nagy, halott szemek
Kérdve világítják az éjünk:
Miért nem voltunk jók egymáshoz?
Amikor éltünk?*

(Ha holtan találkozunk)

*Odaadom magam a napoknak
Szépen, szándéktalan.
Élek, mert szép s mert élek. S az Isten
Bús-büszkén megcsókol, ha van.
(Harc és halál)*

Nintszen itten maradandó városunk, tsak szarándokok vagyunk é' világon... – írja a Biblia (Zsid. 13.14.) és egészíti ki a Szentírás szövegét egy régi gyászjelentés. Bizony vendégek, átutazók vagyunk az Univerzumban; csak ideiglenes szállásunk van itt, az általunk Földnek nevezett bolygón.

Omar Khajjám perzsa filozófus, költő, matematikus és csillagász verseiben a bor és a szerelem dicsőítése mellett jól megfértek az élet múlandóságán való töprengései is. A közel évezredes gondolatai ma is érvényesek. Arra biztat, legokosabb, ha nem törjük a fejünket a halálon; a születés és a halál közötti rövid időt pedig tartalmasan, kellemesen töltsük el; s ha életünk értelmes volt, nem lesz értelmetlen halálunk sem:

*Ciprus-gyönyörűddel ha a kedved telik épp,
bort meg ne tagadj, s áldd, hogy rózsád teli-szép.
Mert, im, a halál jó, keze szikkaszt, keze tép,
fogysz, bor. S hol a rózsá-köntös élet? Tova, rég.
(Tandori Dezső fordítása)*

*Kérdeztem a csapszék padján egy öregot:
Érdeklődött-e, az elmentekkel mi lett?
Igyál – felelte ő –, mert sokan távoztak,
De róluik mindmáig hír még nem érkezett.
(Hegyi Endre fordítása)*